

Godina 2010 – početak ekonomske stagnacije

2009

Da bi smo mogli predvidjeti 2010. godinu moramo razumjeti 2009. godinu. Godina 2009 će ostati ekonomski zapamćena po tome što je to godina prvoga pravoga ekonomskoga ciklusa u Hrvatskoj. Došlo je do pada bruto domaćega proizvoda i rasta nezaposlenosti. Nakon 9 godina ekonomskoga rasta i privida bogatstva došlo je do ekonomskoga zaustavljanja i pada. Posebno je važno razumjeti kakva je priroda pada, a to je ekonomsko **ISPUHIVANJE**, a ne postupni ekonomski pad kao što se dogodio u ostatku svijeta. Došlo je do nagloga i strelovitoga pada ekonomske aktivnosti; standard hrvatskih građana je pao za 15%, jer toliko ja pao promet u maloprodaji. Ponovo naglašavam da je standard naglo pao, ne postupno. Pad bruto domaćega proizvoda je postotno manji od pada prometa u maloprodaji zbog pada uvoza. Pad uvoza je posebno loš za državu, jer smanjuje porezne prihode. Godine 2009 se je upravo pokazalo koliko je opasno za cijelu ekonomiju da se temelji na potrošnji uvozne robe. .

Pad standarda je uzrokovan prestankom kreditiranja, jer se dosegnuta gornja granica zaduženosti hrvatskih građana. U tome smislu građani su prestali trošiti raspoloživi dohodak koji im je bio uvećan za kredite i našli su se u situaciji da moraju otplaćivati kredite. Tako da sada građani Hrvatske troše manje od zarađenoga. Upravo ova tranzicija od života iznad mogućnosti do života ispod mogućnost (sada treba otplaćivati kredite) i jeste dovela do ova nagloga pada potrošnje. Ovakvo ponašanje naravno dovodi do klasične ekonomske spirale u kojoj građani troše manje, ekonomija koja je okrenuta uslugama i trgovini mora otpuštati radnike, što vodi ka još manjoj potrošnji. Negativna spirala utječe i na državu tako da i padaju porezni prihodi države što se mora nadoknaditi dizanjem poreza. Porezi se ne mogu dizati vječno i onda se mora povećati zaduženje države, koje isto tako ima svoju gornju granicu i onda na kraju i država počne rezati svoj budžet. Rezanje budžeta samo pojačava negativnu spiralu. Negativna ekonomska spirala je samo pojačana svjetskom krizom koja je dodatno uzrokovala pad izvoza i gubitak radnih mjesta u proizvodnji.

Godina 2009 je napokon napravila ono što mi „katastrofičari“ pričamo već godinama, došlo je do prirodne smrti jednoga koncepta privrede koji nikada nije bio realan u glavama ozbiljnih ekonomista. Godina 2009 će sigurno ostati zapamćena po tome što je pokazala stvari onakvima kakvima jesu.

2010

Nakon nagloga pada iz 2009 godine sada dolazi do smirivanja stanja, odnosno uljuljkivanja u novo ekonomsko stanje. Godinu 2010. će okarakterizirati daljnje klizanje ekonomije. Nakon nagloga pada, tek sada nastupa prava ekonomska recesija u kojoj će ekonomija „klizati prema dolje“, ali ne po magnitudi ove godine. Nakon nagloga pada, slijedi tvrdo prizemljenje. Sukladno ovoj postavci možemo predvidjeti ekonomske varijable iz godine 2010. krenimo od najvažnije.

Bruto domaći proizvod će realno pasti 2%, ponajviše zbog pada državne potrošnje, koja se je zadržala u prvoj polovini 2009 godine. Uvoz će se blago povećati u 2010, a izvoz će blago pasti, što će uzrokovati pogoršanje bilance plaćanja u odnosu na 2009. godinu.

Nezaposlenost će rasti, ali isto tako klizeći. Za vrijeme ljeta neće biti promjene u broju nezaposlenih, jer će turistička sezona i privremeno zapošljavanje ublažiti otpuštanja koja će se nastaviti nakon turističke sezone. Gubitak radnih mjesta će biti ravnomjerno raspoređen po djelatnostima, slično kao i u 2009 godini. Predviđam da će biti izgubljeno oko 20 000 radnih

mjesta. Naravno ovdje uvelike ostaje pitanje brodogradnje koja je u stanju proizvesti 50 000 nezaposlenih preko noći. Zato brojka od 20 000 nezaposlenih, brojka bez brodogradnje.

Tečaj će ostati stabilan, ali će cijena njegove stabilnosti ponovo biti velika, jer će centralna banka ponovo morati intervenirati kako bi stabilizirala tečaj što će narušiti kunsku likvidnost. Proces negativnoga monetarnoga multiplikatora i smanjivanja količine novca u ekonomiji koji je počeo 2009 godine će se nastaviti i u 2010 godini. Proces negativnoga monetarnoga multiplikatora i devizne intervencije centralne banke će dovesti do smanjenje deviznih rezervi centralne banke (kontrastavka smanjenje primarnoga novca). Ovaj proces će samo dodatno smanjiti likvidnost u ekonomiji. Paradoks da je primarni novac veći od monetarne mase će se nastaviti i ultimativno je pokazatelj deflatorne ekonomije. Na ovaj paradoks je već upozorio prof. Santini, ali po običaju nitko nije čuo.

Deficit budžeta je vječno prisutna konstanta. Više se ne govori po postotcima BDP-a nego o milijardama kuna. Država će se zaduživati i vani i u Hrvatskoj u 2010. godini, a upravo će vanjski dug države biti ključ koji će omogućiti stabilnost tečaja. No tečajna politika nije toliko važna koliko je važna kreditna politika koju HNB nikada nije vodio. Sada kada je prestalo kreditiranje građana, banke su se sasvim logično okrenule kreditiranju države i državnih poduzeća. Sve ostalo je postalo pre rizično. Upravo zato priče o oslobađanju likvidnosti su samo magla, likvidnost nikome u financijskome sektoru ne treba svi je imaju dovoljno, pitanje je samo da li je i gdje žele usmjeriti. Nije problem da li banke imaju sredstava za kreditiranje, pitanje je kako višak likvidnosti prelići sa tržišta novca na tržište kredita. Na ovaj problem centralna banka nikada do sada nije obraćala pozornost, možda će u 2010 godini. Ovdje treba razlikovati budžet od protoka novca. Ukoliko država odgodi plaćanja zaduženje države će biti manje, ukoliko država bude poštivala svoje rokove državi će trebati oko 14 milijardi kuna u 2010. Treba realno očekivati najmanje jedan rebalans proračuna, ukoliko do njega ne dođe, a rast nezaposlenosti bude veći od očekivanoga možemo imati deficit proračuna i do 20 milijardi kuna. Ja se nadam da do ovoga neće doći. Ne treba zaboraviti niti sredstava iz EU, koja se ne spominju, ali na koja svi u Vladi računaju.

U trokutu država-banke-HNB interesantno je pitanje vanjskoga duga. S obzirom na potrebe države, vanjski dug države će se povećati, dug banaka će stagnirati ili može doći do blagog povećanja ukoliko banke preko stranih izvora kreditiraju državu. Vanjski dug poduzeća će se smanjiti, stvarajući pri tome pritiske na tečaj. Zbog povećane potražnje države i deficita platne bilance vanjski dug bi trebao rasti oko 5%. Naravno pitanje koje ostaje jeste prodaja imovine. Ukoliko države proda dovoljno imovine da namakne potrebna sredstva moguće je da vanjski dug ostane nepromijenjen. Svako povećanje vanjskoga duga preko 5%, je samo dodatni udar na stabilnost ekonomije.

U ovakvoj konstrukciji godina 2010 je godina stagnacije, ali prije svega i godina novoga statusa quo. Godina 2010 je godina koja predstavlja tek prvu od mnogih godina stagnacije i stabilnosti. Ukoliko vjerujemo u Eliottove valove onda je godina 2009 početak trećega velikoga ekonomskoga ciklusa u Hrvatskoj. Prvi je bio val uništenja i privatizacije koji je trajao od 1995 do 2000, drugi je bio val ekonomskih iluzija koji je trajao od 2000 do 2008 godine, a sada smo u trećem valu, a to je val ekonomske realnosti koji će trajati sve dok centralna banka i fiskalna politika ne shvate da se mora trošiti koliko se ima novaca i da tečaj ne može sam sebi biti svrha. Postalo je jasno da nismo niti toliko lijepi, niti toliko pametni, niti toliko sposobni koliko smo mislili. U svojoj nadmenosti smo zaboravili graditi, a bavili smo se uništavanjem kako bi pokazali da možemo sve suprotno od drugih, a sada je postalo jasno da ne možemo. Godina 2010 će prije svega biti pitanje: kako dalje? Sada kada više nama nekontrolirane potrošnje i kada se pokazao sav jad i bijeda ekonomije u Hrvata.

Priče o tome da su Hrvatskoj potrebni rezovi i reforme su priče o tome kako bi trebalo promijeniti žarulju na lusteru u brodu koji je ostao bez benzina i nalazi su usred oluje. Naravno da su reforme potrebne, optimizacija bilo kojega procesa je uvijek poželjna, ali to ne odgovara na pitanje u kojoj ekonomskoj grani Hrvatska može otvoriti radna mjesta, a upravo je to goruće pitanje pred kojim se

nalazimo. Kako zaustaviti negativnu ekonomsku spiralu koja je počela? Odgovor na ovo je jako jednostavan, samo je pitanje da li smo spremni platiti cijenu.

Zaposlenost	gubitak 20 000 radnih mjesta
BDP	pad od 2% realno, nominalna stagnacija
Tečaj	stabilan
Bilanca HNB-a	smanjenje od 7 milijardi HRK
Krediti	približno na nivou 2009, s promjenom strukture; pad kredita poduzećima i građanima će preuzeti država.
Novo zaduženje države	14 milijardi HRK, moguće i do 20 milijardi.
Vanjski dug	rast od oko 5% ili 2 milijarde € (ovisno o stranim investicijama)

Tako da će godina 2010 biti godina stabilnosti, ali i otrežnjenja. Stanje ekonomije iz godine 2010 će biti preslikano i na 2011, 2012 i sljedećih nekoliko godina. Razdoblje stagnacije i stabilizacije, s pitanjem kako ostvariti ekonomski rast.

Neven Vidaković